

Leopoldina – Niemiecka Akademia Przyrodników

W organizacji i rozwoju nauki doniosłą rolę odgrywają instytucje, określone mianem akademii, o bardzo różnej w poszczególnych krajach historii i strukturze. Oprócz systemu, w którym jak w Polsce dominującą rolę posiada akademia państwowa; Polska Akademia Nauk, uzupełniona przez strukturę społeczną: Polską Akademię Umiejętności, w wielu krajach decydujące znaczenie mają organizacje pozarządowe. W Niemczech, w związku z historycznie niejednorodną strukturą państwa w poprzednich wiekach, istnieje kilka akademii. Jedną z dominujących, o znaczeniu międzynarodowym, jest najstarsza w Niemczech: Leopoldina, Niemiecka Akademia Przyrodników. W toczącej się w naszym kraju dyskusji na temat zadań i struktury Polskiej Akademii Nauk wydaje się interesujące przedstawić zarys historii i współczesność Akademii Leopoldina, z którą zapoznałem się bliżej jako jej wieloletni członek.

W rozwoju historycznym organizacji nauki przed wiekiem XX, akademie, zwane ówczesnie również stowarzyszeniami filozoficznymi, odgrywały większą rolę w rozwoju badań naukowych niż uniwersytety, które zajmowały się prawie wyłącznie nauczaniem. W nowożytnej Europie początki akademii sięgają wieku XVII.

W chronologicznym ujęciu powstawały, pomijając inicjatywy całkowicie lokalne:

- Akademia dei Lincei (Rzym 1603)
- Académie Française (Paryż 1634), zakres – literatura, językoznawstwo
- Leopoldina (Schweinfurt 1652), nauki przyrodnicze

- Royal Society (Londyn 1662), nauki przyrodnicze
- Societät der Wissenschaften (Berlin 1700).

U podstaw powstawania akademii leżały uniwersalne idee, że naukowe opanowanie natury będzie decydującym czynnikiem postępu ludzkości. Miało to umożliwić powstanie utopijnego społeczeństwa, w pełni bazującego na osiągnięciach naukowych i technologicznych i przez nie kontrolowanego. Dlatego też punkt ciężkości pierwszych akademii spoczywał na naukach przyrodniczych, traktowanych nie tylko jako przedmiotem badań, ale również jako empiryczną metodę poznawania świata [1].

Niemiecka Akademia Przyrodników Leopoldina została utworzona 1 stycznia 1652 roku (data według kalendarza juliańskiego) jako Academia Naturae Curiosum w wolnym mieście Schweinfurcie przez 4 lekarzy [2, 3]. Kilkanaście lat później w roku 1687 akademia została wyposażona w przywileje przez cesarza Leopolda I i określona jako Societas Romanae Imperii Academia Caesarea – Leopoldina Naturae Curiosum. Zostało to potwierdzone w roku 1742 przez cesarza Karola VIII. Burzliwe dzieje Niemiec sprawiły, że Akademia zmieniała swoją siedzibę (Norymberga, Augsburg, Erlangen, Jena, Drezno), aż wreszcie znalazła swoje miejsce w Halle/Saale w roku 1878, gdzie pozostaje do dziś.

Od czasu swego powstania do chwili obecnej przeszło 6800 osób zostało wybranych do Akademii, wśród nich wiele autorytetów nauki światowej, żeby wymienić tylko: Darwina, Pawłowa, Newtona, Maxa Plancka, Leibniza,

Marię Curie-Skłodowską, Humbolda, Warburga, Einsteina, Bischoffa. O randze Akademii najlepiej świadczy fakt, że wśród członków było, łącznie z aktualnymi, 158 laureatów Nagrody Nobla (37 z dziedziny fizyki, 56 chemików, 65 fizyków i medyków). Jest przy tym interesujące, że duża część noblistów (około połowa) została przyjęta do Akademii już po otrzymaniu Nagrody Nobla, co wskazuje, jak wysoko ceniona jest w świecie naukowym Leopoldina [4]. Obecnie Akademia liczy blisko 900 członków z 30 krajów świata. Największa liczba z Niemiec, Austrii i Szwajcarii. Dużo członków jest także z Francji, Wielkiej Brytanii i Ameryki Północnej. Z Polski jest 11 członków Akademii.

Wyboru nowych członków Leopoldiny dokonuje się w sposób bardzo formalny. Każdy członek może zgłosić kandydata, którego wniosek zostaje następnie zaopiniowany przez wszystkich członków odpowiedniej sekcji. Stanowi to podstawę do przedstawienia kandydatury prezydium Akademii, które podejmuje ostateczną decyzję.

Prezydium sprawuje najwyższą władzę wykonawczą, wykonując uchwały ogólnego zebrania członków Akademii. Prezydium przewodniczy prezydent. Aktualnie jest nim znany wirusolog prof. Volker ter Meulen z Würzburga, wybrany na to stanowisko w roku 2003. W skład prezydium wchodzi ponadto senatorem reprezentujący wszystkie sekcje Akademii. Liczba sekcji jest duża (obecnie 28), bo grupują one członków częściowo bardzo wyspecjalizowanych dyscyplin naukowych. Przykładowo nie ma jednej sekcji nauk medycznych, są natomiast sekcje genetyki i medycyny molekularnej, nauk neurologicznych, radiologii. W ostatnich latach Akademia rozszerzyła swój zakres, organizując sekcję nauk informatycznych, teorii nauki, nauk technicznych, ekonomii i empirycznej socjologii, kulturoznawstwa. Szczegółowy wykaz sekcji i ich członków można znaleźć w wydawnictwach Akademii [5].

Akademia jako instytucja stara się łączyć tradycję, postęp i nowoczesność, dbając o upow-

szechnienie zdobyczy nauki dla szerokiego grona, szczególnie młodzieży. Punktem ciężkości działalności naukowo-organizacyjnej Akademii są odbywające się co dwa lata w Halle (Saale) międzydyscyplinarne zgromadzenia naukowe, połączone czasowo z walnym zgromadzeniem członków. Tematyka spotkań jest niezwykle urozmaicona. Wymieniając przykładowo – ostatnie w roku 2005 dotyczyło tematu: „Ewolucja i powstawanie człowieka”, w poprzednim w roku 2003 dyskutowano zagadnienie: „Energia”. Leopoldina jest również organizatorem lub współorganizatorem w wielu krajach świata, chociaż z przewagą niemieckojęzycznych, szeregu sympozjów, spotkań i dyskusji (rocznie kilkadziesiąt). Niektóre z nich dotyczą niezwykle ważnych i kontrowersyjnych tematów, jak: „Technika genowa jako wyzwanie”, „Stary człowiek i społeczeństwo”, „Chemia pojedynczej cząsteczki”, „Układ sygnałów i systemy informatyczne”. Inny charakter mają zebrania ekspertów w postaci komisji *ad hoc*, dla wypracowania rekomendacji naukowych, organizowane łącznie z zainteresowanymi organizacjami jak np. European Academic Science Advisory Council (ASAC). Z tematów medycznych mogę wymienić: „Zwalczanie chorób zakaźnych” i „Terapia lekowa w wieku dziecięcym”.

Leopoldina nie ma własnych instytutów naukowych, natomiast przyznaje stypendia dla prowadzenia badań przez młodych pracowników w poważnych ośrodkach naukowych. Akademia przyznaje własne, wysoko cenione w środowisku naukowym medale i wyróżnienia. Szczególną rangę ma medal Cotheniusa, przyznawany za całokształt działalności naukowej. Inne znaczenie ma medal Carus, który nadawany jest za zasługi dla Leopoldiny. Akademia posiada własne wydawnictwa – Nova Acta Leopoldina, Acta Historica Leopoldina oraz roczniki (Jahrbuch). W tym ostatnim zamieszczane są zarówno informacje dotyczące bieżących wydarzeń w życiu Akademii jak i streszczenia referatów wygłoszonych na posiedzeniach i sympozjach.

Bardzo ciekawą inicjatywą było powołanie łącznie z Berlińsko-Brandenburską Akademią Nauk forum, nazwanego Akademią Młodych (Junge Akademie). Do Akademii powołuje się corocznie na 5 lat młodych pracowników nauki. Stanowi to dla nich impuls promocyjny, nie jest natomiast etapem wstępnym do przyjęcia do grona członków Leopoldiny.

Ponieważ w Niemczech nie ma dotychczas akademii o charakterze ogólnonarodowym czy państwowym, toczą się od kilku lat niezakończone jeszcze dyskusje, ażeby na bazie Leopoldiny powołać Niemiecką Akademię Narodową, co nie musiałyby się wiązać z likwidacją struktur regionalnych.

Leopoldina jest otwarta na szeroką współpracę z innymi instytucjami naukowymi i akademiami, co wyraża się w licznych wspólnych posiedzeniach naukowych, jak i w stałym współdziałaniu obejmującym wiele dziedzin nauki.

Reichstadt Schweinfurt gründen die Academia Naturae Curiosum, [w:] *350 Jahre Leopoldina. Anspruch und Wirklichkeit*, pod redakcją B. Parthier i D. von Engelhardt. 2002, Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina, s. 14-43.

- [3] *Festveranstaltungen zur Gründung der Akademie vor 350 Jahren*, [w:] *Jahrbuch 2002 der Deutschen Akademie der Naturforscher Leopoldina*. Halle/Saale. Leopoldina 2003, 3, 223-250.
- [4] K. Sander: *Nobelpreisträger in der Leopoldina – Namen, Daten und historisches Umfeld*, [w:] *350 Jahre Leopoldina. Anspruch und Wirklichkeit*, pod red. B. Parthier i D. von Engelhardt. 2002, Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina, s. 713-732.
- [5] Leopoldina. *Struktur und Mitgliederbestand Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina*, Halle/Saale. Leopoldina 2005.
- [6] P. Baltes: *Die Junge Akademie: Old for Young and Young for Old*. Nova Acta Leopoldina 2003, 87, 185-190.

Piśmiennictwo

- [1] P. Drenth: *Grüßwort der ALLEA*. Nova Acta Leopoldina 2003, 87, 325, 141-143.
- [2] R. Toellner: *Im Hain des Akademos auf die Naturwissbegierig sein. Vier Ärzte der Freien*